

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук Кравчуна Олексія Степановича
на дисертаційну роботу **Залуніна Микити Михайловича**
на тему **«Перспективи стабілізації переробної галузі України в умовах розвитку
циркулярної економіки»**, подану на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.03 – економіка та управління національним господарством

На підставі вивчення дисертації та опублікованих за дослідженою темою наукових праць, а також матеріалів щодо апробації та практичного впровадження результатів наукового дослідження, виконаного Залуніним М.М., можна констатувати наступне щодо актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, достовірності та наукової новизни одержаних результатів, повноти їх викладу в опублікованих працях та визначити загальну оцінку проведеного дослідження.

Актуальність теми дослідження

Зміна клімату і виснаження природних ресурсів це дві найбільш гострі глобальні проблеми, тому пошук шляхів вирішення проблеми зміни клімату та збереження природних ресурсів обумовило створення глобальної бізнес-моделі з дуже швидким темпом зростання. У циркулярній економіці найважливіше значення полягає не в матеріальних потоках або відходах, а в набагато цінніших методах, таких як технічне обслуговування, повторне використання та переробка обладнання. Циркулярна економіка може зменшити руйнування навколишнього середовища в цілій системі, а також збільшення виробництва нової доданої вартості. Використовуючи відходи як ресурс та застосовуючи принципи кругової економіки, можна досягти економічного розвитку.

Саме це зумовлює актуалізацію досліджень питань розробки теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо розвитку переробної галузі України в умовах циркулярної економіки.

Водночас важливим та актуальним завданням сьогодення є окреслення проблем конкурентоспроможності, впровадження ефективних підходів до

управління, розробка теоретико-методологічних засад щодо формування стратегії їх розвитку з урахуванням специфічних особливостей. Актуальність зазначених проблем зумовила вибір теми дисертації, визначила мету й основні завдання, об'єкт і предмет дослідження.

Саме тому вважаємо, що подана на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук дисертаційна робота Залуніна М.М., яка присвячена розробці теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо розвитку циркулярної економіки з метою стабілізації переробної галузі України є своєчасним і нагальним дослідженням, а складність і багатогранність питань, пов'язаних із вирішенням окреслених вище проблем, обумовлює актуальність обраної теми.

Оцінюючи дисертаційне дослідження можна стверджувати, що виконана робота має теоретичне і практичне значення. Актуальність та цінність дисертаційної роботи також підтверджується використанням її основних положень у навчальному процесі Класичного приватного університету при викладанні дисциплін «Макроекономіка», «Національна економіка», «Індустріальна та аграрна економіка» (довідка № 24-19 від 25.11.2019), де здобувачеві належить формування методичних підходів і практичних рекомендацій щодо розвитку переробної галузі України в умовах циркулярної економіки.

Дисертаційна робота відзначається логічністю побудови, послідовністю та системністю викладення. Зміст та результати дисертації відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Тема дисертаційної роботи розглянута всебічно і докладно, визначена мета відповідає обраній темі. Дисертантом відповідно до сформульованої мети побудовано логічний комплекс завдань роботи, розв'язання яких стало важливим в ході використання системного та інституціонального підходів, що забезпечують цілісність та різнобічність дослідження. Також у роботі використано такі методи дослідження як: аналіз та узагальнення теоретичних джерел і наукової літератури;

економічний аналіз; прогностичний та діагностичний аналіз; загальнонаукові прийоми аналізу і синтезу.

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується широким застосуванням спеціальних методів економіко-статистичного дослідження, а саме: історично-логічного, систематизації і класифікації економічних процесів і явищ, прогностичного, економіко-математичного моделювання; системного аналізу, графічний метод, методи узагальнення та групування.

Отримані здобувачем результати дисертаційного дослідження базуються на використанні класичних і новітніх поглядів на процеси розвитку циркулярної економіки з метою стабілізації переробної галузі України. Можна цілком стверджувати, що всі завдання у проведеному Залуніним М.М. дослідженні знайшли своє вирішення.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи ґрунтуються на використанні достатньо широкої інформаційної бази, а саме: нормативно-правових актах, наукових працях провідних вітчизняних та зарубіжних учених і практиків, матеріалах Державної служби статистики України, звітних даних Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Світового банку і МВФ, матеріалах ресурсів мережі Інтернет. Емпіричною базою стали результати здійснених автором розрахунків.

Характеризуючи дисертаційну роботу, слід відзначити, що отримані результати в достатній мірі обґрунтовані, виклад наукових положень здійснено переконливо та в логічній послідовності, висновки і рекомендації ґрунтуються на результатах власних досліджень здобувача. Представлені в дисертації результати відрізняються глибиною аналізу, коректністю формулювання пропозицій щодо практичного використання, науковою новизною, рекомендації автора характеризуються конкретністю і мають практичне значення. Висновки є логічно обґрунтованими, комплексно відображають основні положення проведених досліджень, а також можливі напрями їх практичного втілення. Достовірність отриманих результатів підтверджується позитивною оцінкою їх у процесі апробації на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, реалізацією їх в конкретних

розробках та програмах, призначених для використання в роботі органів влади, вищих навчальних закладів, а також публікаціями у фахових наукових виданнях

Отже, вважаємо доцільним підтвердити, що ґрунтовний аналіз змісту дисертаційної роботи, розроблених і представлених у ній наукових положень та рекомендацій дозволяє зробити висновок про достатній ступінь їх обґрунтованості згідно визнаних вимог на відповідність дисертації Залуніна М.М. спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Робота характеризується комплексним використанням загальнонаукових та спеціальних засобів емпіричного та теоретичного пізнання, коректним застосуванням арсеналу моделей, використанням системного комплексного підходу. Пропозиції автора можуть бути застосовані в сучасних умовах функціонування національної економіки. Наукова новизна представленого дослідження полягає у тому, що в дисертаційній роботі Залуніна М.М. здійснено теоретичне і науково-прикладне розкриття, а також ідентифіковані та обґрунтовані теоретико-методологічні основи та практичні рекомендації щодо розвитку циркулярної економіки з метою стабілізації переробної галузі України.

У першому розділі «**Сталий розвиток та проблеми циркулярної економіки**» на основі дослідження теоретичних і методичних положень автором розкрито сутність поняття «циркулярна економіка» та структуру її формування; досліджено замкнений еколого-економічний цикл, його критерії й обмеження (с.56-70). Також доведено, що циркулярна економіка швидко стає об'єднавчою моделлю для промисловості й суспільства, реагуючи на сучасні лінійні моделі виробництва та споживання. (с.24-26). Сформульовано визначення поняття циркулярної економіки як промислової відновної системи, в основі якої інструменти та принципи розвитку економіки з використанням більш інноваційних технологій (с.34-37). Зазначено, що сталий розвиток включає в себе забезпечення потреб населення, покращення якості життя з урахуванням потреб майбутнього. (с.51-55).

В другому розділі «**Аналіз проблеми сталого розвитку та циркулярної економіки переробної галузі України**» проаналізовано сучасний стан розвитку

циркулярної економіки в Україні; досліджено міжнародний досвід її розвитку в переробній промисловості; розроблено модель прийняття й узгодження управлінських рішень щодо інноваційного розвитку галузі поводження з відходами для впровадження циркулярної економіки в Україні (с.113-116). Встановлено, що Україна є однією з країн з найбільшим обсягом відходів на одного мешканця – переробляють лише 3,2% від усього обсягу (с.112, Таблиця 2.11). Зроблено висновок, що пріоритетами державної політики повинно бути ефективне управління відходами, оптимізація використання природних ресурсів, зниження енергоємності, мінімізація негативного впливу на довкілля шляхом переходу до циркулярної бізнес-моделі, використовуючи досвід провідних країн світу щодо ключових елементів політики поводження з відходами (с.104-107). Зауважено, що, відповідно до індексу циркулярної економіки POLITICO у 2018 р. країнами з найрозвиненішою циркулярною економікою, які мають надійні системи переробки та високий рівень інновацій у цій галузі, стали Німеччина, Великобританія й Франція (с.107-112). Розроблено модель інноваційного розвитку галузі поводження з відходами для впровадження циркулярної економіки, яку розглянуто на мікро-, макро-, мезо- та мегарівнях і в основу якої покладено механізм інтегрування до регіональної

системи поводження з відходами шляхом створення регіональної агенції (РА) (с.131-134).

В третьому розділі дисертаційної роботи **«Формування замкненого еколого-економічного циклу переробної галузі України в умовах сталого розвитку»** визначено критерії та обмеження циркулярної економіки в Україні з урахуванням специфіки національного розвитку (с.146-150); розроблено концепцію розвитку еколого-економічного циклу переробної галузі України на основі поєднання сучасного практичного досвіду й економіко-математичних методів і моделей; розроблено модель узагальнювального індексу еколого-економічного розвитку для зіставлення темпів галузевого зростання та обсягів заподіяної шкоди навколишньому середовищу; проведено економічне обґрунтування комплексу заходів щодо рециклінгу переробної галузі України з метою забезпечення сталого розвитку (с.150-163). Розглянуто три сценарії еколого-економічного розвитку

переробної промисловості, що передбачають скорочення її залежності від продукції добувної промисловості, відповідно, на 1%, 5% та 10% при збереженні обсягів виробництва (с.181-200).

Наукові розробки автора мають певну практичну цінність, котра полягає в поглибленні та доповненні теоретико-методологічних аспектів, методичних підходів, практичних результатів, висновків та пропозицій у контексті проблеми, яка досліджується. Достовірність та об'єктивність отриманих результатів і наведених пропозицій підтверджується апробацією результатів дослідження на таких міжнародних та вітчизняних науково-практичних конференціях: у т.ч. міжнародних «Integration of business structures: strategies and technologies» (м. Тбілісі, Грузія, 2020 р.); Міжнародній науковій конференції «Innovative Potential of Socio-Economic Systems: the Challenges of the Global World» (м. Лісабон, Португалія, 2017 р.); Міжнародній науковій конференції «Innovative Potential of Socio-Economic Systems: the Challenges of the Global World» (м. Лісабон, Португалія, 2018 р.); Міжнародній науковій конференції «Anti-Crisis Management: State, Region, Enterprise» (м. Ле-Ман, Франція, 2018 р.); Міжнародній науковій конференції «From the baltic to the blacksea: the formation of modern economic area» (м. Рига, Латвія, 2019 р.); Міжнародній науковій конференції «Innovation Potential: State, Cluster, Enterprise» (м. Лісабон, Португалія, 2019 р.).

Достовірність отриманих результатів підтверджують відповідні розробки Залуніна М.М., які знайшли своє практичне застосування в діяльності окремих установ, що підтверджується відповідними довідками про впровадження, зокрема: в діяльності Департаменту агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації (довідка № 01-19/231 від 20.11.2019), де автором удосконалено концепцію розвитку еколого-економічного циклу переробної галузі України; Товариства з обмеженою відповідальністю «Ланнівська МТС» (довідка № 287-19/51 від 15.10.2019), де автором надано пропозиції щодо економічного обґрунтування комплексу заходів з розвитку циркулярної економіки для стабілізації переробної галузі України.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення і висновки дисертаційної роботи достатньо повно висвітлені в 12 наукових працях, у тому числі 6 статтях у наукових фахових виданнях та виданнях, внесених до наукометричних баз даних; 6 публікаціях в інших наукових виданнях та виданнях апробаційного характеру.

В оприлюднених наукових працях основні положення дисертаційної роботи та результати дослідження висвітлено з достатньою повнотою. Характер видань і зміст опублікованих наукових праць відповідають вимогам ДАК МОН України, рекомендованим для повноти висвітлення отриманих результатів дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Автореферат відображає основні положення дисертації, її висновки та рекомендації. Результати, а також текст дисертації і автореферату подані автором науковим стилем із підібраним, у відповідності до розробленої структурно-логічної схеми дослідження, ілюстративним та інформаційним матеріалом.

Оцінка змісту дисертаційної роботи та її завершеності, зауваження та дискусійні положення

Аналіз змісту та структури дисертаційної роботи, викладених в ній теоретичних положень, науково-методичних і прикладних розробок дозволяють оцінити її позитивно. Вона за своїм змістом повністю відповідає меті та поставленим задачам дослідження. Дисертаційна робота викладена й оформлена відповідно до норм і вимог, характеризується аргументованістю викладу матеріалу, цілісністю та змістовною завершеністю. Матеріал подано в логічній послідовності, доступною для сприйняття науковою українською мовою.

Дослідження вирішує багатоаспектну та складну науково-практичну задачу, але, незважаючи на високий рівень її підготовки та позитивну оцінку, вважаємо за доцільне звернути увагу на наступні дискусійні положення і зауваження, зокрема:

1. В розділі 1 дисертаційної роботи (стор. 34-37) запропоновано авторське визначення поняття «циркулярна економіка», втім не представлено аналізу наявних визначень даної економічної категорії.

2. На стор. 56-70 дисертаційної роботи автором представлено замкнений еколого-економічний цикл: критерії та обмеження. Дисертація виграла би, якщо би автором було представлено переваги та недоліки переходу до замкненого еколого-економічного циклу.

3. Не розглянуто різницю між циркулярною економікою та ресурсоефективною економікою.

4. Не зовсім зрозуміло, з якою метою було надано автором власне поняття «циркулярної економіки» (стор. 34-37).

5. В п.п. 2.2. «Міжнародний досвід розвитку циркулярної економіки у переробній промисловості» на стор. 95-113 автор зазначає принципи циркулярної економіки, які використовуються в різних країнах світу, втім, на наш погляд, слід було би проаналізувати які із цих напрямків можуть бути використані в сучасних українських реаліях, а які, нажаль, ні?

6. В розділі 3 (стор. 146-200) необхідно було більш детально зупинитись на питанні, який з розроблених сценаріїв можливого еколого-економічного розвитку переробної промисловості є найбільш доцільним?

Однак, зазначені зауваження не зменшують цінності та наукової обґрунтованості дослідження і не змінюють загальної позитивної оцінки дисертації М.М. Залуніна.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Оцінюючи дисертаційну роботу Залуніна Микити Михайловича за темою «Перспективи стабілізації переробної галузі України в умовах розвитку циркулярної економіки» в цілому, можна зробити висновок, що вона є актуальною, завершеною науковою працею, виконаною особисто на достатньо високому теоретико-методологічному рівні, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують питання розробки теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо розвитку циркулярної економіки з метою стабілізації переробної галузі України. Дослідження характеризується науковою новизною, положення якої в комплексі із наданими практичними рекомендаціями щодо розвитку та стабілізації переробної галузі України. Основні положення й висновки

дисертації, що мають прикладний характер, стали базою для розробки відповідних заходів дають підстави оцінити роботу як вагомий науковий внесок. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам МОН щодо публікації основного змісту дисертаційних досліджень. Тема роботи, об'єкт та предмет дослідження, зміст, висновки та отримані результати відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

За формальними та якісними параметрами дисертаційна робота на тему "Перспективи стабілізації переробної галузі України в умовах розвитку циркулярної економіки" відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями), що висуваються до кандидатської дисертації, а її автор – Залунін Микита Михайлович – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент
Доктор економічних наук,
Генеральний директор ТОВ «ПІДЕР»



О.С. Кравчун